

PROMJENJIVOST KRSNE SLAVE NERETVANSKIH KATOLIKA

IVO MIŠUR
Ladišina 15
HR-10000 Zagreb
ivo.misur@gmail.com

UDK 394.6
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno/Received: 11.05.2018.
Prihvaćeno/Accepted: 24.05.2018.

U ovom radu istražena je promjenjivost slavljenja svetaca zaštitnika obitelji u Hrvata rimokatolika u dolini Neretve. Uspoređeni su podatci obiteljskih krsnih slava prikupljeni u različitim vremenskim razdobljima te je pokazano da je krsna slava neretvanskih katolika promjenjivog karaktera. Kroz nekoliko desetljeća čak do 30% obitelji počelo bi slaviti drugog sveca zaštitnika. Također je propitan utjecaj datuma slavljenja, medijskog (ne)eksponiranja te publikacija o slavama na sam običaj te na budućnost ovog običaja. Današnje stanje krsne slave ispitano je istraživanjem među mladima u kasnim dvadesetim godinama.¹

Ključne riječi: krsna slava, dolina Neretve, katolici, narodni običaji, Metković

Uvod

Krsna slava je običaj proslavljanja obiteljskog sveca zaštitnika. U doba nevolje članovi obitelji utječu mu se za posredovanje, a jednom godišnje na svečev spomendan obitelj priprema svečani ručak na koji su pozvani kumovi, prijatelji i šira obitelj. Ovaj običaj je najrašireniji među pravoslavnim srpskim stanovništvom, ali je prisutan na manjim područjima i kod drugih pravoslavnih naroda s balkanskog poluotoka (Crnogorci i Makedonci) te kod katolika (Hrvati i Albanci). Kod Hrvata je ovaj običaj krajem 19. stoljeća bio raširen u Makarskom primorju, dolini Neretve, Konavlima, Hercegovini te Boki Kotorskoj. (Mitterauer, 2012, 381; Banović, 1985, 268-273). Nisu provedena relevantnija terenska istraživanja koja bi pokazala današnje stanje proslave krsne slave, ali se može utvrditi da se ovaj običaj više ne prakticira u Makarskom primorju (Zaradija Kiš, Vela Puharić, 2012, 390). Predmet ovog rada je razvoj krsne slave među neretvanskim katolicima nakon Drugoga svjetskoga rata te propitivanje jednog

¹ Ovaj članak nastavak je autorova rada na temi koju je započeo u članku *Krsna slava u neretvanskih katolika prije Drugoga svjetskoga rata* koji se trenutno nalazi u recenziji.

od bitnih svojstava ovog običaja, a to je nepromjenjivost odnosno vjerno prenošenje slavljenja istog obiteljskog sveca s generacije na generaciju.

Prvi spomen krsne slave u dolini Neretve nalazi se u članku Stjepana Banovića 1912. godine. Banović je pisao o krsnoj slavi u Makarskom primorju te se kratko osvrnuo na postojanje ovog običaja u neretvanskoj dolini. Učitelj iz Blaca, Tadija Matić javio mu je *da se po Neretvi od starine slavi krsno ime* (Banović, 1985, 273). Banović navodi dvanaest obitelji i njihove krsne slave iz Matičeva rodnog Opuzena. Krsne slave neretvanskih obitelji prije Drugoga svjetskoga rata popisivao je don Radovan Jerković, međutim njegovi zapisi objavljeni su tek poslije njegove smrti 2000. godine. Fra Vjeko Vrčić objavio je knjigu o neretvanskim župama 1974. godine te je popisao krsne slave iz Metkovića, Opuzena i Vidonja. Dugogodišnji opuzenski župnik don Josip Bebić je 1983. godine u knjizi o župi Opuzen popisao obitelji i njihove krsne slave koje su identične Vrčićevim podacima. Popisivanje krsnih slava doline Neretve završeno je 1995. godine kada su u knjizi Mile Vidovića objavljene krsne slave obitelji iz Dobranja i Bijelog Vira (Vidović, 1995, 381). Maja Šunjić je 2009. objavila članak o demografiji Komina u kojem se kratko osvrnula na običaj krsne slave u Neretvi te dala popis slava koristeći već objavljene podatke (Šunjić 2009, 335).

Većinu župa obradio je dakle don Radovan Jerković prije Drugoga svjetskoga rata. Riječ je o župama Bagalovići, Borovci-Nova Sela, Desne, Komin, Slivno, Vid, Vidonje i Metković. Vremenski razmak istraživanja je pedeset četiri godine (od 1941. do 1995. godine) te su prikupljeni podatci za skoro sve župe u Neretvi. Pitanje je da li se mogu svi prikupljeni podatci obraditi u svekolikoj analizi ovog običaja u Neretvi. Ovakva analiza bila bi moguća ukoliko bi se utvrdio kontinuitet slavljenja pojedinih svetaca zaštitnika po obiteljima. (Ne)promjenjivost krsne slave može se pokazati usporedbom objavljenih popisa. Krsna slava je po svojoj definiciji nepromjenjiva tj. prenosiva s koljena na koljeno te bi prema tome stanje iz Jerkovićevih istraživanja trebalo odgovarati podacima objavljenim u Vrčićevoj knjizi, a Banovićevi podatci Vrčićevim i Bebićevim.

U razdoblju od prvog popisa dvanaest opuzenskih obitelji 1912. do 1995. godine kada je kompletirano istraživanje objavom dobranjskih slava dogodile su se određene promjene geografske rasprostranjenosti stanovništva koje su uzrokovale i administrativne korekcije.

Usporedba podataka

Vidonje

Podatke o krsnim slavama vidonjskih obitelji objavljene su 1941. i 1974. godine. Usporedbom Vrčićeva i Jerkovičeva istraživanja dolazi se do podataka o promjenama u slavljenju kod pojedinih obitelji. Od trideset obitelji popisanih u Jerkovičevu istraživanju trećina je izmijenila slavu do 1974. godine. Kod sedam obitelji se uz postojeću slavu navodi još jedna. Ovo nipošto ne znači da jedna obitelj slavi dvije slave. Grananjem obitelji na više domaćinstava došlo je do dolazaka muževa u ženine kuće čime se prihvaćala slava ženine obitelji. Radi toga su različiti ogranci obitelji slavili dva različita sveca. Barišići, Mioči i Vidovići su uz sv. Ivana počeli slaviti Sve Svete. Kljusurići i Obšivači su uz prijašnju slavu Svih Svetih dodali sv. Ivana². Dvije obitelji su staru slavu potpuno zamijenili novom. Babići i Galovi su prije slavili sv. Nikolu, a 1974. godine krsna slava su im bili Svi Sveti. Kod Matića je zabilježeno zamiranje slavljenja Svih Svetih te nastavljanje slavljenja sv. Ivana kojeg su slavili i prije.

	Stanje 1941.	Stanje 1974.
<i>Kljusurić</i>	<i>Svi Sveti</i>	<i>Svi Sveti i Sv. Ivan</i>
<i>Obšivač</i>	<i>Svi Sveti</i>	<i>Svi Sveti i Sv. Ivan</i>
Babić	Sveti Nikola	Svi Sveti
<i>Crnčević</i>	<i>Sveti Nikola</i>	<i>Sveti Nikola i Sveti Ivan</i>
Galov	Sveti Nikola	Svi Sveti
<i>Perleta</i>	<i>Sveti Mihovil</i>	<i>Svi Sveti i Sveti Mihovil</i>
<i>Barišić</i>	<i>Sveti Ivan</i>	<i>Sveti Ivan i Svi Sveti</i>
<i>Mioč</i>	<i>Sveti Ivan</i>	<i>Sveti Ivan i Svi Sveti</i>
<i>Vidović</i>	<i>Sveti Ivan</i>	<i>Sveti Ivan i Svi Sveti</i>
Matić	Sveti Ivan i Svi Sveti	Sveti Ivan

Promjene krsnih slava u župi Vidonje (Vidović. 2000,496 i Vrčić 1974, 122)

² U Vidonjama postoji crkva sv. Ivana Krstitelja čiji je spomendan 24. lipnja dok su krsne slave o kojima je riječ posvećene sv. Ivanu Apostolu čiji spomendan pada 27. prosinca.

Opuzen

Don Josip Bebić je objavio knjigu *Župa Opuzen* 1983. u kojoj je popisao opuzenske obitelji i njihove krsne slave uzevši većinu podataka iz knjige fra Vjeka Vrčića *Neretvanske župe*. Bebić piše da su sve stare opuzenske imale svoje svece zaštitnike te da su prije doseljenici redovito izabirali svoju slavu, ali se u vrijeme pisanja knjige to više ne radi. U Opuzenu se najviše slave sv. Nikola koji je zaštitnik trideset šest obitelji. 1. Studenog (Svi Sveti) dvadeset osam opuzenskih obitelji obilježava svoje zaštitnike. Slijedi sv. Mihovil sa šest obitelji, a po pet obitelji služi sv. Ivana i sv. Martina. Bogojavljanje obilježavaju četiri obitelji, dok sv. Luka i sv. Andrija imaju jednu obitelj. Tutavci i Maslovi slave sv. Tomu, ali prema starom kalendaru (prije reforme 1965.) 21. prosinca. (Bebić, 1983, 110).

O opuzenskim slavama je prije Vrčića i Bebića pisao Stjepan Banović 1912. godine. Usporedimo li podatke s Vrčićevim istraživanjem vidljivo je da je u razdoblju od šezdeset dvije godine došlo do mijenjanja slave kod pojedinih obitelji. Od dvanaest obitelji koje se mogu koristiti za usporedbu. Sedam ih je zadržalo svoju slavu, a četiri obitelji su pedeset godina poslije slavili drugu. Stanići su počeli slaviti Sve Svete, a Matići, Šamići i Filipovići Sv. Nikolu. Na malom uzorku na primjeru opuzenskih slava vidljivo je da je da u relativno kratkom vremenskom periodu od šezdesetak godina došlo do promjena krsnog imena u trećine popisanih obitelji. Jedna obitelj je odselila.

Prezime	1912.	1974.
Dujmović	Sv. Mihovil	Sv. Mihovil
Zonjić	Sv. Mihovil	Sv. Mihovil
Lozina	Sv. Mihovil	Sv. Mihovil
Stanić	Sv. Mihovil	Svi Sveti
Vlahović	Sv. Martin	Sv. Martin
Nikolić	Sv. Martin	Sv. Martin
Matić	Svi Sveti	Sv. Nikola
Milić	Svi Sveti	Svi Sveti

Dominiković	Svi Sveti	Izumrli
Ružičanin	Svi Sveti	Svi Sveti
Šamić	Svi Sveti	Sveti Nikola
Filipović	Svi Sveti	Sveti Nikola

Usporedba stanja dijela opuzenskih slava 1912. i 1974. (Banović. 1985, 276 i Vrčić 1974, 96)

Metković

Današnje stanje običaja krsne slave u gradu Metkoviću definitivno ne odgovara stanju u Jerkovićevo istraživanju, kao ni Vrčićevu. Dodatni problem je što su obojica obradili samo najstarija prezimena u Metkoviću. Grad je kroz sedamdesetak godina doživio višestruko povećanje broja stanovnika čiji je glavni pokretač bilo doseljavanje iz obližnjih sela kao i udaljenijih krajeva. Upitno je prihvaćanje običaja kod novih doseljenika koji nisu prije slavili ovaj običaj. Također nije poznato slavljenje doseljenika iz obližnjih sela koji su njegovali običaj prije doseljenja.

Tadašnji grad Metković imao je samo jednu župu sv. Ilije koja se nalazila na lijevoj obali Neretve gdje je živjela glavnina stanovništva. Nakon rata počinje razvoj naselja na desnoj obali Neretve te se 1969. godine osniva župa sv. Nikole Biskupa koja danas obuhvaća oko pet tisuća Metkovaca. Krsne slave župe sv. Nikole biskupa u Metkoviću zapravo nikad nisu istražene³. Većina doseljenog stanovništva u novoj župi je iz Novi Sela i Borovaca. U Borovcima je također bila crkva sv. Nikole. Ovo je uzrokovalo da se kod nekih obitelji koje su kao slavu imale sv. Nikolu pomiješao običaj sa slavljenjem župskog sveca. U ovom slučaju ne može se ni odrediti da li se običaj krsne slave održao.

Pokušamo li usporediti podatke za obitelji iz Metkovića župe sv. Ilije iz 1941. godine te one iz 1974. godine to je moguće za četrdeset tri obitelji, od kojih su dvadeset tri starosjedilačke, a ostatak je doselio u Metković iz okolnih sela.

Samo su tri metkovske obitelji koje su prije Drugoga svjetskoga rata slavile slavu promijenile sveca zaštitnika. Vukše su sv. Martina zamijenile Svim Svetima dok se kod Sočivica

³ Krsne slave Ploča, grada koji u Jerkovićevo vrijeme nije ni postojao također nisu istražene.

dogodilo obratno, Sve Svete su zapustili, a počeli slaviti sv. Martina. Kod Mijića je 1941. don Rade Jerkovića zabilježio da slave Bogojavljenje, dok Vrčić piše da slave sv. Lucijana. Identična je stvar kod Medara koji nisu uvršteni pod izvorno metkovačke obitelji jer je moguće da je dio doselio iz Vidonja, a tamo su slavili Sve Svete i sv. Nikolu.

Od obitelji koje su u Metković doselile nakon Drugoga svjetskoga rata njih čak devet (42,85%) je promijenilo slavu koju je slavilo u rodnom selu. Za tri obitelji se ne može utvrditi odakle su doselili u Metković. Riječ je o Medacima kojih je prije rata bilo u Desnama gdje su slavili sv. Martina i u Kominu gdje je obiteljski svetac zaštitnik bio Svi Sveti. Nakon doseljenja u Metković dio njih je sedamdesetih godina slavio sv. Nikolu.

Prezime	Metković 1941	Drugo naselje 1941	Metković 1974.
Gabrić	Sveti Nikola	-	Sveti Nikola
Glušćević	Sveti Nikola	-	Sveti Nikola
Jeramaz	Sveti Nikola	-	Sveti Nikola
Magzan	Sveti Nikola	-	Sveti Nikola
Milan	Sveti Nikola	-	Sveti Nikola
Omišanić	Sveti Nikola	-	Sveti Nikola
Baće	Svi Sveti	-	Svi Sveti
Bilan	Svi Sveti	-	Svi Sveti
Bukvić	Svi Sveti	-	Svi Sveti
Cvitić	Svi Sveti	-	Svi Sveti
Vekić	Svi Sveti	-	Svi Sveti
Vištica	Svi Sveti	-	Svi Sveti
Vukša	Sv. Martin	-	Svi Sveti
Sočivica	Svi Sveti	-	Sveti Martin
Vuica	Sveti Martin	-	Sveti Martin
Vukša	Sveti Martin	-	Sveti Martin

Jelaš	Sveti Ivan	-	Sv. Ivan
Jurišin	Sveti Ivan	-	Sv. Ivan
Martić	Sveti Ivan	-	Sv. Ivan
Volarević	Sveti Ivan	-	Sv. Ivan
Puljević	Sveti Jure	-	Sveti Jure
Veraja	Sveti Jure	-	Sveti Jure
Mijić	Bogojavljanje	-	Sveti Lucijan
Brečić		Svi Sveti	Sveti Nikola
Vrnoga		Sveti Ivan	Sveti Nikola
Grgić		Svi Sveti	Svi Sveti
Kiridžija		Svi Sveti	Svi Sveti
Komazin		Svi Sveti	Svi Sveti
Margeta		Svi Sveti	Svi Sveti
Milolaža		Svi Sveti	Svi Sveti
Žuvelek		Svi Sveti	Svi Sveti
Krešić		Sveti Nikola	Sveti Martin
Brljević		Svi Sveti	Svi Sveti
Bebić		Svi Sveti	Sveti Martin
Matić		Svi Sveti i Sv. Ivan	Sv. Ivan
Milić		Svi Sveti	Sv. Ivan
Ostojić		Sv. Ivan	Sv. Ivan
Vidović		Sv. Ivan	Sv. Ivan
Dujmović		Svi Sveti i Sv. Mihovil	Sveti Jure
Obrvan		Svi Sveti	Svi Sveti
Obšivač		Svi Sveti	Svi Sveti
Medak		Sv. Martin Svi Sveti	Sveti Nikola
Kljusurić	Sv. Nikola	Svi Sveti	Sveti Lucijan
Medar	Bogojavljanje	Svi Sveti i Sv. Nikola	Sveti Lucijan

Promjene krsnih slava metkovskih obitelji i doseljenika u Metković
(Vidović. 2000, 264, 471, 496 i Vrčić 1974, 85, 96, 122)

Do promjene slave može doći na dva načina. Prvi je prihvaćanje slavljenja krsne slave ženine obitelji u čiju se kuću muž doselio. Na prvi pogled promjenom slave izgubila se bitna odrednica ovog običaja, a to je nepromjenjivost. Gledamo li iz perspektive da se dolaskom na ženino imanje prihvaća njezina slava te da se iseljavanjem mijenja slava dolazi se do zaključka da je krsna slava svetac zaštitnik imanja, a ne obitelji (Vlahović, 1985, 127). Petar Vlahović u svom članku pojašnjava povezanost slave sa imanjem odnosno slavi daje agrarni karakter. On pojašnjava primjere iz Srbije gdje domazet i posinak prima slavu kuće u koju je došao te svoju skromno obilježava dok ženinu propisno.

Drugi način promjene slave događa se iseljavanjem iz rodnog mjesta u veće mjesto te napuštanja stare obiteljske slave te početak slavljenja sveca zaštitnika ishodišnog sela u novom mjestu prebivališta⁴. Vlahović navodi podatak da je stanovništvo koje je iselilo sa svojih ognjišta potapanjem imanja radi izgradnje hidrocentrale Đerdap napustilo slavljenje ovog običaja (Vlahović, 1985, 127).

Postavlja se pitanje da li je slavljenje sveca zaštitnika mjesta iz kojeg se obitelj iselili u novom mjestu doseljenja krsna slava ili je običaj zapušten u korist proslave seoskog sveca zaštitnika? Ulogu u klasificiranju slavljenja novog sveca zaštitnika ima mjesto održavanja proslave. Ukoliko se svečani ručak održava u ishodišnom selu u obiteljskoj kući predaka ili rođaka koji još žive tamo tada je po svemu sudeći riječ o proslavi zaštitnika mjesta. Stvar je još očitija ako je riječ o javnoj proslavi na kojoj sudjeluju svi mještani, a jelo (obično janjetina ili svinjetina) se kupuje.

Ako se nedavno prihvaćeni svetac zaštitnik proslavlja u obiteljskom domu u mjestu doseljenja može se reći da je ova proslava preuzela funkciju obiteljske krsne slave. Nova slava je još bliža funkciji stare slave ako se na dan njena održavanja odlazi u crkvu u mjestu doseljenja umjesto u ishodišnom mjestu. Ovaj fenomen promjene slave doseljavanjem u novo mjesto te retrogradno prihvaćanje slavljenja sveca zaštitnika mjesta iz kojeg su nositelji slave ili njihovi preci iselili može nam možda objasniti sam način nastanka ovog običaja.

⁴ Dragovići su iseljavanjem iz Desana prestali slaviti svoju krsnu slavu sv. Nikolu te su u novom mjestu doseljenja, Metkoviću, počeli slaviti sv. Juru kao krsnu slavu. Sv. Jure je zaštitnik župe Desne.

Zanimljivo je pomicanje datuma slave dan unaprijed. Medari i Mijići iz Metkovića su slavili Bogojavljanje prema popisu iz 1941. godine, dok su 1974. kao svog zaštitnika slavili sv. Lucijana⁵.

Utjecaj datuma na budućnost krsnih slava

Sam datum proslave krsne slave može olakšati ili otežati okupljanje članova šire obitelji i kumova. Ove poteškoće odnosno pogodnosti mogu uvelike utjecati na održavanje njezina slavljenja u budućnosti.

Krsne slave koje padaju na dane kada se obilježavaju državni praznici imaju najviše potencijala da se kontinuitet njihova slavljenja nastavi u budućnosti. Domaćin je u ovom slučaju oslobođen osmosatnog radnog vremena te može otići u crkvu te pripremiti jelo za goste. Zbog izostanka poslovnih obaveza gosti su također slobodni i odmorni te mogu prisustvovati obiteljskom ručku. Za slave koje padaju na radne dane obično se priprema večera za goste. Na državne blagdane slave se Svi Sveti te Tri kralja.

Slavljenje sv. Ivana apostola također ima potencijal za slavljenje u budućnosti jer se nalazi u periodu između Božića i Nove Godine kada su školski praznici, a većina ljudi u tom periodu koristi godišnje odmore. U ovom slučaju postoji opasnost miješanja krsne slave s proslavom imendana radi brojnosti imena Ivan te njegovih inačica. Miješanje krsne slave s nekim drugim običajem (imendan ili seoska proslava) gotovo uvijek ide na štetu za običaj krsne slave tj. gubljenja njezina izvornog značenja.

Sv. Nikola biskup zaštitnik je župe s desne strane Metkovića u koju su doselile brojne obitelji iz sela s desne strane Neretve posebice Borovaca i Novih Sela koji su na području današnje župe imali zemlje i štale. Svake godine župski blagdan se obilježava trodnevnicom te u mnogih obitelji svečanim ručkom. U medijima je sv. Nikola prisutan te u općem hrvatskom i katoličkom slavljenju kao darovatelj djece. Ionako posebna uloga sv. Nikole u medijima može kod mlađih generacija dovesti do zbunjenosti te se može dogoditi da se bit izvornog slavljenja ne prenese na sljedeću generaciju.

⁵ Sličan je primjer Nikolaca iz Šarić-Struge koji imaju sveca zaštitnika sv. Roka (16.08), ali svečani ručak pripremaju dan prije, na Veliku Gospu (15.08) kada je proslava sveca zaštitnika sela.

Proslava sv. Jure odvija se u proljeće te je popularna diljem balkanskog poluotoka, ne samo u katolika već i u pravoslavaca (Đurđevdan) i muslimana. Sv. Martin ima crkvu u Krvavcu gdje se ovaj svetac u Neretvi najviše slavi. Crkve sv. Ante postoje u Novim Selima i Kominu gdje su ovi sveci zaštitnici župa odnosno sela. U obiteljima koje žive ili su porijeklom iz Desana, Komina, Novih Sela i Krvavca, a slave sv. Juru, sv. Antu ili sv. Martina postoji opasnost od miješanja obiteljske krsne slave i zaštitnika župe.

Utjecaj publikacija na krsne slave

Publikacije su doprinijele podizanju svijesti o neretvanskom običaju krsne slave⁶. Moguće je da je objavljivanje popisa obiteljskih krsnih slava doprinijelo stabilizaciji njihove proslave, odnosno da je spriječio ili barem usporilo tj. otežalo mijenjanje sveca zaštitnika pojedinih obitelji pošto je odabir slave dobio određenu službenost objavljivanjem u knjizi. Ukoliko su promjene zaista onemogućene postoji opasnost od zapuštanja običaja jer se mijenjanjem imanja ne može mijenjati slava što pak dovodi do gubitka smisla samog običaja.

Prvi popisi su objavljeni 1974. godine za manji broj župa, a kompletniji popisi tek 2000. godine i to za stanje prije šezdeset godina. Ovo objavljivanje nije moglo utjecati na promjene krsnih slava pojedinih obitelji prikazane u tablicama u ovom radu jer dotada nisu objavljeni nikakvi popisi osim Banovićeva koji nije bio dostupan široj javnosti. Određeni utjecaj na stabilizaciju običaja mogao je dakle biti ostvaren tek poslije 1974. godine za župe Vidonje, za pojedine obitelji u Metkoviću te Opuzen. Opuzenci su sa popisom bili još detaljnije upoznati 1983. objavom Bebićeve knjige koja se bavi isključivo njihovom župom. Ove knjige su napisali župnici te su promovirane u župama tako da su Neretvani bili upoznati s njima za razliku od znanstvenih publikacija u kojima se autori u manjem dijelu članka bave ovim običajem.

Moguće je da je upravo objava Vrčićeve knjiga sedamdesetih godina 20. stoljeća ključan događaj koji je spriječio izumiranje ovog običaja u Neretvi u trenutku kada isti nestaje u

⁶ Poglavlje članka Maje Šunjić o krsnoj slavi u Kominu nije bitnije utjecao jer je objavljen relativno nedavno te je nedostupan široj javnosti koja ne čita znanstvene publikacije.

susjednom Makarskom primorju, a u Hercegovini je već nestao prije dvije-tri generacije.

Na samom kraju 20. stoljeća objavljuju se kompletni popisi Jerkovićeva istraživanja. Između istraživanja i objave podataka prošlo je šezdesetak godina te su se određene promjene krsnih slava pojedinih obitelji već dogodile. Objavljivanje popisa Jerkovićeva istraživanja je dakle moglo imati utjecaj na stabilizaciju krsnih slava zadnja dva desetljeća kod obitelji koje do objave nisu promijenile svog sveca zaštitnika.

Na web stranicama župe Gospe Karmelske Bagalovići (Krvavac) te sela Vid nalazi se popis obitelji i njihovih krsnih slava prepisan iz Jerkovićeva istraživanja. U župi sv. Ilije u Metkoviću na spomendan pojedinog sveca javno se čitaju obitelji koje taj dan imaju krsnu slavu. Sam pojam krsne slave se ne spominje već se svetac spominje kao zaštitnik obitelji. Ovo je doprinijelo daljnjoj promociji ovog običaja u Neretvi.

Anketa

Jerkovićeva istraživanja prije 1941. su obuhvatila djedove i pradjedove današnjih Neretvana. Buduće njegovanje običaja se osigurava uspješnim prenošenjem sa starije generacije na mlađu. Kako bi se utvrdilo da li je ovaj prijenos uspješno izvršen provedena je anketa u svrhu ispitivanja poznavanja mladih osoba o običaju krsne slave u dolini Neretve. Svrha istraživanja nije bila utvrditi rasprostranjenost običaja ili zastupljenost slavljenja pojedinih svetaca već utvrditi da li je običaj uopće prisutan u Neretvi i koliko su mladi koji su njegovi potencijalni njegovatelji u budućnosti uopće upoznati s istim. Riječ je o mladim osobama koje su osnovale ili će u skoroj budućnosti osnovati obitelj. Istraživanje je provedeno putem Google obrazaca. Facebook porukama su kontaktirani ciljani ispitanici te im je u poruci dostavljen link sa anketom. Intervjuirane su četrdeset dvije osobe. Svi ispitanici su rođene krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. stoljeća te su živjeli u Metkoviću. Pitanja u anketi su bila sljedeća: *Znate li koja je krsna slava vaše obitelji (svetac zaštitnik obitelji)- Da/Ne; Molim vas upišite sveca zaštitnika vaše obitelji (krsnu slavu); Da li se krsna slava obilježila svečanim ručkom u Vašoj obitelji prošle godine- Da/Ne; Tko je prisustvovao proslavi- Bliža obitelj/ Šira obitelj/Šira obitelj, kumovi, prijatelji; Jeste li taj dan vi ili netko od vaše obitelji otišli u crkvu na misu- Svi smo otišli na misu/ Neki su otišli, neki nisu/*

Nitko nije bio u crkvi; Da li je prije ručka bila molitva-Da/Ne; Da li je tijekom ručka bilo sljedeće-Svijeća je gorila u čaši ispunjenoj pšenicom/Svijeća je gorila u čaši ispunjenoj pšenicom i gašena je kruhom umočenim u vino/Nije bilo ništa od navedenog⁷; Iz kojeg neretvanskog mjesta dolazite; Koja je godina vašeg rođenja.

Šest osoba je izjavilo da njihova obitelj nema krsnu slavu te nisu sudjelovali u daljnjim anketnim pitanjima. Krsnu slavu obično nemaju obitelji koje su doselile u Neretvu iz nekog drugog kraja. Postojanje obitelji koje ne slave krsnu slavu pokazuje da sve novodoseljene obitelji nisu prihvatile ovaj neretvanski običaj. Najviše doseljenika u zadnjim desetljećima je u najvećim neretvanskim mjestima, Metkoviću i Pločama te je broj onih koji nisu prihvatili ovaj običaj tamo i najveći.

Od trideset šest ispitanika koji imaju svoju obiteljsku slavu čak dvanaest (trećina) slavi sv. Nikolu. Sv. Ante slavi se u četiri obitelji (11,11%). Isto toliko obitelji slavi Sve Svete i sv. Ivana. sv. Iliju, sv. Juru i sv. Lucijana slavilo se u po dvije obitelji. Od tradicionalnih krsnih slava zastupljene su još Mala Gospa, Sv. Roko, Sv. Stjepan, Tri Kralja. Zanimljivost je da je kao krsna slava naveden sv. Nikola Tavelić te Gospa od Zdravlja. Ovo su dvije slave koje se ne pojavljuju u dosadašnjim istraživanjima te je vjerojatno riječ o nerazumijevanju pojma slava kad je riječ o Gospi od Zdravlja koja je zaštitnica župe na Vlaku u Opuzenu. Prvi hrvatski svetac Nikola Tavelić je zamijenjen sa sv. Nikolom biskupom. Upitno je razumijevanje pojma krsne slave jer pojedini ispitanici tvrde da slave sv. Iliju koji je zaštitnik grada Metkovića i istoimene župe. Na Ilindan se u Metkoviću od davnina održava *dermek* (sajam ili proštenje) na kojem se uz obalu Neretve prodaje pečena janjetina. Prema Jerkovićevim i Vrcićevim popisima nijedna obitelj nije za krsnu slavu imala sv. Iliju. Stoga se može zaključiti da kod ovih ispitanika nije poznat smisao krsne slave i zamijenili su ga za zaštitnika župe odnosno grada.

Pitanje o raskošnosti proslave obiteljskog sveca zaštitnika pokazala je da je na svečanoj proslavi u dvije trećine ispitanika prisustvovala samo bliža obitelj. Šira obitelj bila je prisutna kod tri ispitanika, a uz širu obitelj ručku su prisustvovali kumovi i prijatelji u sedam ispitanika. Dvoje anketiranih na ovo pitanje nisu odgovorila.

Što se tiče religijskog aspekta proslave te pohađanje crkve na dan krsne slave istraživanje je pokazalo da su kod jedanaest

⁷ Ovo su rekviziti tijekom proslave slave koje spominju Šunjić i Vidović

ispitanika svi članovi obitelji otišli na misu (30,56%). U najviše ispitanika njih čak dvadeset tri (63,89%) odlazak na misu bio je polovičan, tj. crkvu su pohodili samo neki članovi. Kod dva anketirana nitko nije bio u crkvi na dan slave.

Korištenje rekvizita tijekom proslave krsne slave je prema istraživanjima bilo neujednačeno u Neretvi. Cilj ankete nije bio utvrđivanje rasprostranjenosti korištenja pojedinih rekvizita već istražiti da li su oni još uopće u uporabi. Rekviziti koji se koriste ovisno od mjesta do mjesta su svijeća, pšenica, vino te kruh. U sedam obitelji uz ručak je gorjela svijeća u čaši pšenice, u dvije je bila svijeća bez pšenice. U jednog ispitanika je gorjela svijeća uz ruzmarin. Najviše ispitanika, skoro dvije trećine (dvadeset tri) tijekom ručka nije imalo nikakve rekvizite. Jedan ispitanik nije odgovorio na postavljeno pitanje.

Iz provedenog istraživanja može se zaključiti da su osobe s područja doline Neretve rođene u drugoj polovici osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. stoljeća upoznate s običajem krsne slave te da znaju sveca zaštitnika svoje obitelji. Iz pojedinih odgovora vidljivo je da nije svim ispitanicima u potpunosti jasna razlika između proslave obiteljskog sveca zaštitnika i zaštitnika župe odnosno mjesta. U moderno vrijeme proslava krsne slave se kod većine svela na članove uže obitelji. Zamjetno je da se pri proslavi rijetko koriste rekviziti. Odlazak dijela obitelji u crkvu na dan slave se uglavnom još zadržao.

Srbija i Hrvatska, dva različita odnosa prema istom običaju

Proslava krsne slave za razliku od proslava imendana i zaštitnika sela nije prisutna u medijima te široj etnografskoj literaturi doline Neretve. U Srbiji se slavljenje ovog običaja populariziralo u prvoj polovici devedesetih godina 20. stoljeća kada dolazi do svojevrsnog vraćanja korijenima te obnove proslave u mnogim obiteljima.

Jedan od razloga što se katolička slava ne promovira je upravo propagiranje slave kao bitne odrednice *srpstva* buđenjem nacionalnog identiteta u Srbiji⁸ (Sinani, 2012, 190). Iako ovaj

⁸ Slična stvar je bila sa guslama koje su korištene u opjevavanju srpskih vojnika u prošlim ratovima što je izazvalo određenu averziju kod Hrvata i Bošnjaka. Za razliku od Hrvata gdje se tradicija guslarenja održala u smanjenom obimu kod Bošnjaka je potpuno zamrla.

običaj prelazi administrativne granice, krsna slava je od UNESCO-a proglašena srpskom nematerijalnom baštinom⁹.

Za razliku od Srba u kojih je slava bila prisutna kod većine obitelji kod Hrvata se održala na užem području hrvatskog juga te se nije uspjela nametnuti kao regionalni brend. Neretvanska krsna slava za razliku od one u Srbiji nije komercijalizirana. Pozitivna strana medijske blokade je izbjegavanje komercijalizacija te posljedično s tim standardizacije ovog običaja te se u svakom selu običaj nastavlja razvijati slobodno. Negativna strana nepojavljivanja u medijima je mogućnost zapuštanja običaja radi nedovoljne promocije.

Pitanje je što bi bilo da su Jerkovićeve istraživanja objavljena desetak godina ranije u vremenima buđenja nacionalne svijesti i povratka religiji. Moguće je da bi kao u Srbiji ovaj običaj postao važna odrednica probuđenog identiteta te bi doživio svoju rapidnu promociju i ekspanziju.

Zaključak

Specifičnost neretvanskih katolika je običaj slavljenja sveca zaštitnika vlastite obitelji koji se naziva krsna slava. Održao se do današnjeg dana bez medijske eksponiranosti te tako izbjegao komercijalizaciju i standardizaciju. U razdoblju od šezdesetak godina objavljeno je nekoliko knjiga s popisima obiteljskih slava. Usporedbom podataka iz objavljenih izvora vidljivo je da je dio obitelji promijenio svoju krsnu slavu. Oko 30% obitelji u vremenskom razdoblju jedne do dvije generacije promijenilo je svog sveca zaštitnika. Radi promjenjivosti krsnih slava nije moguće napraviti sveobuhvatnu analizu ovog običaja jer su podaci prikupljeni u različitim vremenskim razdobljima.

Objavljivanje krsnih slava u knjigama doprinijelo je očuvanju samog običaja te vjerojatno snizilo stupanj promjenjivosti, ali za potvrdu ove teze potrebno je provesti terensko istraživanje. Danas se promocija običaja vrši putem službenih web stranica neretvanskih župa. Pohvalan je običaj javnog čitanja obiteljskih slava tijekom župnih obavijesti u župi sv. Ilije. Običaj slavljenja krsne slave u pojedinim obiteljima je srastao sa proslavom zaštitnika župe. Za razliku od Srbije prepород običaja krsne slave u dolini Neretve se nije dogodio

⁹ Za razliku od stećaka koji su zajednički kandidirani za UNESCO-vu baštinu od četiri države (Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Crna Gora i Srbija)

padom komunizma te nije postao dijelom nacionalnog i vjerskog identiteta. Provedeno istraživanje kod osoba iz Metkovića rođenih krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. stoljeća pokazuje da je običaj još prisutan u dolini Neretve te da je mlađi naraštaj upoznat sa slavom svojih predaka. Krsna slava u dolini Neretve je ipak doživjela određene promjene i profanizaciju zapuštanjem korištenja rekvizita te skromnijom proslavom u krugu obitelji.

Literatura:

- Banović Stjepan. 1985. O porijeklu slave krsnog imena. *Zbornik O krsnom imenu*, (ur. Ivan Kovačević) Beograd: Prosveta
- Bebić Josip. 1983. *Župa Opuzen*, Opuzen: Župski ured Opuzen
- Mitterauer Michael. 2012. Balkans in European Comparison. Household and Family in the Balkans: Two Decades of Historical Family. (ur. Karl Kaser), Graz: LIT Verlag 2012
- Šunjić Maja. 2009. Stanovništvo Komina u 18. i prvoj polovici 19. Stoljeća. *Povijesni prilozi 37*
- Vidović Mile. 1995. *Župa Dobranje-Bijeli Vir*. Split : Crkva u svijetu
- Vidović Mile. 2000. *Don Radovan Jerković, Život i djelo*, Metković: Matica Hrvatska
- Vlahović Petar. 1985. Prilog proučavanju krsnog imena. *Zbornik O krsnom imenu*. (ur. Ivan Kovačević) Beograd: Prosveta, 1985
- Zaradija Kiš Antonija i Vela Puharić Vedrana. 2012. Kulturološke perspektive utonule baštine Sv. Martina na Makarskom primorju. *Makarsko primorje danas, Makarsko primorje od kraja Drugog svjetskog rata do 2011*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Grad Makarska,

VARIABILITY OF KRSNA SLAVA IN CATHOLIC CROATS IN THE NERETVA VALLEY

(Summary)

This paper deals with changes in the tradition of celebration of krsna slava in Catholic Croats in the Neretva Valley. Comparisons were made of changes of krsna slavas of different families from various sources. Research shows that Catholics from Neretva change their krsna. Every few decades up to 30% of slavas has changed. Article also deals with influence of book publications, dates of slavas and public coverage on this custom. Today's practice of this custom has been explored by research among the younger population (up to thirty years) about the knowledge of this custom.

Key words: slava, Neretva valley, Roman Catholics, customs